

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://www.dsshop.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://bibliotek.dis-danmark.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fra Fortid og Nutid.

Erindringer fra mine Discipelaar.

1845—49.

Af Cand. pharm. P. Rønning.

Nedenstaaende Skizze af en Discipels Liv paa et større Provindsapothek for over 50 Aar siden vil maaske, sammenlignet med Nutiden, have nogen Interesse. Den er udelukkende skreven efter Hukommelsen, da jeg aldeles savner Optegnelser, hvorfor jeg beder om Undskyldning for, at Stilen er noget springende.

Til Maj 1845 kom jeg i Lære hos Cancelliraad, Apotheker Jannich Andersen paa Løveapotheket i Odense. A. var da allerede en gammel, i flere Henseender ret mærkelig Mand. Han var rig, og meget anset i vide Kredse; han var, naar han var i godt Humør, i Besiddelse af et vist tørt Lune, der ret morsomt afspejlede sig i hans Ansigt og som ofte gav sig Luft i Samtaler med hans gamle Faktotum, Jørgen Støder, der havde Frisprog hos ham. A. nød ogsaa Anseelse indenfor Standen, som en for sin Tid dygtig Kemiker, i hvert Fald var han en praktisk Mand. Han provisorerede i Aarhundredets Begyndelse Apotheket efter Apotheker Blumensaadt's Død, giftede sig senere med Enken, frelste med stor Energi Apotheket af vanskelige, pekuniære Forhold og drev det op til en stor Omsætning.

A. var en streng Principal, men ogsaa retfærdig; jeg seer tydeligt hans lille, trods Aarene, ranke Skikkelse, med de skarpe Træk, det gjenemtrængende Blik, den faste Gang og Hænderne gjenneffurede af Ar; Hænderne har jeg særlig Grund til at huske, fornemmelig den højre, der ofte er kommen i ublid Berøring med visse Ansigtsdele, men det hørte med til hans System ved Opdragelsen af en Dreng, og det kunde ikke være anderledes.

Ved min Ankomst blev jeg ført ind til A., der var upasselig og som modtog mig med »Du« og »min Dreng«, og derpaa overgivet til de to Medhjælpere W. og S., der kaldte mig ved Efternavn og sagde »De«. W. passede Skranken og blev af Bønderne o. a. tituleret »Provisor«, S. var en dygtig Receptarius. Her blev jeg indviet i Rudimenterne. Først maatte jeg lære at lave Kræmmerhuse af almindeligt, tykt, graat Papir, dernæst veje af til Haandkjøb. Til Skranken maatte jeg foreløbig ikke gaa, uagtet jeg havde lært alle de latinske Navne. Kl. 7 Aften maatte jeg til Vasken, vaske Mortere, Infusbøsser og Siklude, tørre Salvemortere af med Sav-

smuld, skylle urene Glas, der vare indkomne i Dagens Løb og sluttelig skure Kobberpladen paa Vasken blank. Saa kunde vi to Disciple efter Aftensmaden sidde bag Recepturen og læse, til vi Kl. 10¹/₂ lukkede og gik i Seng.

Vort Natteleje var i et Hul under Hovedtrappen i een bred Seng, hvor vi sov sammen. Senere fik vi hver en Seng. Gulvet var fliselagt, Gangen udenfor ligesaa. Døren stod paa vid Gab, og Lys fik vi kun gennem den fra to smaa Glasruder i en anden Dør, der paa den modsatte Side af Gangen gik lige ud til Gaarden. Der var naturligvis hundekoldt. En gammel fedtet Kavaj, der naaede til Hælene, dækkede vor Nøgenhed, naar Natklokken jog os ud af Sengen, den lange Vej til Gadedøren, og Gud naade os, kom vi ikke ud ved den første Ringen, saa lød Klokken skarpt fra den »Gamle« eller »Mester«, der i sit lille Kontor altid laa paa Vagt.

Da »Mester« første Gang efter sin Sygdom kom i Apotheket, skulde han jo se, hvorledes den »Ny« artede sig; hans Yndlings-Objekt var Karkluden, der, som han udtrykte sig, vejede 4 Pd. af bare Skidt, og der var mange Trykfejl at rette i Korrekturen, men det gik dog af uden Haandgribeligheder.

Naa, Tiden gik med en Discipels sædvanlige Fremskridt, indtil jeg efter et Aars Forløb kom i Laboratoriet under »Mesters« personlige Vejledning, og der begyndte mit, saa at sige intimere Samliv med ham, ikke frit for undertiden at blive et »Følelsesliv« paa min Side.

Indledningen begyndte med: »Hvad du skal bruge, naar du skal lave noget, Maal og Vægt og andet mere kan du læse dig til af Bøger, men gøre Ild paa, vaske op, skure en Kjedel ren o. s. v., det kan du ikke læse dig til, det kan jeg lære dig«; og jeg maa lade ham, jeg lærte Praxis fra Grunden af; jeg fortinnede Kobberkjedler ad den tørre Vej, saa jeg brændte Fingrene, skyllede Flasker, Retorter og Kolber med Vand, Sand og Papir, og slog dem somme-tider itu, dog dette hørte ikke med til Undervisningen.

Det store Clou var imidlertid at koge Empl. commune. »Det lærer du aldrig at koge«, var den opmuntrende Introduktion til Operationen, dertil en blankskuret Kobberkjedel, en ny selvlavet Træspatel, Olie og Sølvglød, som jeg selv maatte rive fin, og Kogningen begyndte, selvfølgelig over aaben Tørveild, thi Damp var ukjendt. Vandtilsætningen maatte passes efter Øret, det skulde »prasle« paa Bunden. Kogningen varede 2 à 3 Timer. Trods den ildevarslende Spaadom lærte jeg Kunsten i en rimelig Tid. Saa-danne Ting som Brystlim, Altheakage og især Morseller lavede

»Mester« altid selv af økonomiske Hensyn og opbevarede dem i sit Kontor; brændte Mandler derimod lavedes altid af Laboranten — naar »Mester« ikke var hjemme. Chokolade rev Disciplen tilligemed Jørgen Støder og det kunde være et svært Arbejde. I Sommertiden lavedes c. 100 Flasker Solbærrom og do. Ratafia (Kirsebærbrændevin).

Vinteren var ofte stræng i Laboratoriet, man maatte selv vaske Siklude og Presseposer op af Vand eller af Isen og ømmede man sig, lød det fra »Mester«: »Du skulde klage, du har det D a mig godt; da jeg var i Ribe, maatte jeg staa ved Posten i en saadan Frost, at Huden paa Hænderne frøs fast til Pumpestangen!« var man imidlertid saa heldig, at have gjort sig fortjent til en Opmuntring, saa kunde man ogsaa blive varm, især naar vi gik med Trætøfler udenpaa Støvlerne, »disse store Pampusser, der gaar en Alen over Sneen«, dem kunde han ikke lide, og traf det, at man en skønne Dag laa i Sneen, nedenfor den udvendige Trappe, der førte op til Materialkammeret, udenfor »Mesters« Vindu, i Selskab med Pampusserne og forskellige Materia medica, saa var der jo gyldig Anledning til aktiv Indskriden fra »Mesters« Side. Til andre Tider kunde han være ligefrem fornøjelig, som naar vi Søndag Formiddag eksperimenterede med den store Elektrisermaskine, naar vi lavede Knaldgas og deslige.

Torve- og Markedsdage maatte Laboranten hjælpe i Apotheket, navnlig fylde Bøndernes Lægler og Ankere med Brændevin; til Apotheket hørte nemlig Brænderi og lidt Avling med tilhørende Kohold.

Uagtet Laboratoriet, som anført, havde sine Ubehageligheder, foretrak man dog dette for den ensformige og trættende Skranke, og glade hilste man den Maaned, da man efter Tur skulde være Laborant; dette frelste os imidlertid, som anført, ikke fra Torve- og Markedsdage, af hvilke især det store Sct. Knuds Marked (¹⁶/₁₇ Juli) var i høj Grad trættende. Kl. 2 Morgen kom Bønderne ind fra »Slajten« (Sletten) c: det flade Land nord og nordvest for Odense til henad Bogense, de kom til Byen med deres Husflidsprodukter, Lærred og Dynevaar og saa gik Handelen for sig med Holstenskrangerne paa »Heen« (Heden), Byens Fællod. Kl. 5 ringedes vi op, og Skranken, som i et Nu fyldtes, blev da sjældent tom før henad Aften. Det første, der forlangtes, var en Udregning, om de havde faaet rigtig Betaling af Prangerne; saa kom Indkjøb af Dyvelsdræk, Bævergejl, graat Svovl, sort Kommen og »Fillumgrekum« til Kreaturerne, af »Kruke«, Forkortning af Krukkefarve (Blaadraaber) og »Gulgumé« (Gurkemeje) til Farvning af Dynevaar. Lam-

mené skulde have Krudt i en Pose om Halsen, for at Ræven ikke skulde tage dem.

I denne Forbindelse at nævne blot en Del af de Provindsialismer og forvrængede Navne, hvoraf hvert Apothek har sin Ordbog, vilde føre forvidt: kun et, der netop falder mig ind, skal jeg anføre. det var bogstavelig skreven saaledes: »Park — mark — reise — rous.« Der stod vi, Conjekturalkritikken og Forhøret om Brugen gav det Resultat, at det skulde eller kunde være Paraguay-Roux, et fremmed Arkanum, vi solgte mod Tandpine, og det slog til.

Markedstravlheden er forbi, sulten og dødtræt spiser jeg min Aftensmad, vasker op, rydder tilside, hviler mig bag Recepturen en Timestid med Afbrydelser og efter en Dag paa 17 — 18 Timer sover jeg de Retfærdiges Søvn med Klokkens Tilladelse.

Fritiden var knapt tilmaalt; hveranden Søndag var nominelt min Fridag, men jeg turde ikke gaa ud, uden særlig Tilladelse; ofte har jeg grædt for Udgang, i min Vrede skød jeg Skylden paa Støvlerne, som »Mester« skulde holde mig med, og som jeg insinuerede ikke maatte slides. Om Vinteren kunde jeg faa Lov til at gaa en Tur efter Middag, men jeg skulde være hjemme til Lystændingen (Apothekets dobbelte Olielampe maatte jeg holde i Orden), saa kunde der undertiden vanke en Komediebillet. Om Sommeren kom jeg af og til paa en Køretur med Familien; ogsaa i »Fruens Bøge« kom jeg en enkelt Søndag, og der aabnede »Mester« mig Adgang til Dansen. Da jeg blev større har jeg endog faaet Lov til at ride en Tur paa en af hans Køreheste. Saadanne vare omtrent Lyspunkterne i min Discipeltilværelse, naar jeg tilføjer, at vi de Helligaftener spiste Kager og drak Mælkepunsch samt spillede Snip, Snap, Snurre med Familien, hvor da den Gamle kunde være som et overgivent Barn. Hjem til Kjerteminde kom jeg sjældent, og en Ferie strakte sig aldrig ud over to Dage.

W., »Provisoren«, som han kaldtes, var en besynderlig Blanding af Godmodighed og Hidsighed; afvexlende Kammerat og tyrannisk, kunde han aldrig sætte sig i Respekt. Den højre Arm havde han brækket i Albueddet ved at køre løbsk, den var som Følge heraf stiv; dette gjorde ham, der iforvejen var upraktisk, end mere kejtet. Om Dagen havde han en Faible for Øl i Forbindelse med søde Mandler, om Aftenen for Punschextrakt, lavet til Bønderne af ung Rom, Puddersukker, Vinsyre og Citronolie, og disse Libationer, i stedse større Dosis, gjorde ham til en mindre behagelig Sovekammerat for den anden Medhjælper. W. tiltalte alle

Folk med »Lille«; han var Bøndernes og de gamle Kærlingers Orakel og Raadgiver; jeg var ikke i hans Kridthus og naar han vilde hævne et eller andet Drilleri, kom den stive Arm susende som en Møllevinge, den jeg dog, ved hurtig at dukke Hovedet, lærte at undgaa, og saa tog jeg Flugten til Heden var ovre. For »Mester« nærede W. en slavisk Frygt, uagtet han kunde tage sig store Friheder.

Receptarius S. var en helt anden Person; støt, men hurtig i sin Expedition, pillen og proper til det yderste, altid i Sindslikevægt, var han et udmærket Exemplar af en datids ældre Farmaceut, af hvem jeg lærte meget.

Blandt det underordnede Personale var Jørgen Støder den vigtigste. Han var koparret, med en stor kroget Næse; hans undersætsige, stærktbyggede Person gjorde god Fyldest ved den store Jernmørtel, hvor han udførte sit Arbejde støt og villig; hvad der kunde bringe ham i Harnisk var, naar det gik for tidt paa med at støde Pip. Cubebæ; saa kunde han bande som en Hedning over de Asener, der ikke kunde holde Maade, som han altid havde gjort. Jørgen tog mod Konernes Urter og tørrede disse paa de store Loffer. Os Disciple var han en trofast Støtte, ej alene fordi han var inde i hele Laboratoriets Praxis, men ogsaa fordi han ofte afledte »Mesters« Opmærksomhed fra vore Misgerninger. Hos den Gamle havde han som sagt Frisprog. Skulde Jørgen ud med Regninger, viste den Gamle ham sine tomme Skuffer med det stadige Omkvæd: »Kan han se, Jørgen, nu har jeg ingen Penge«, saa bad J ham med en drøj Ed, ikke at bryde sig derom; hvor der havde været Penge, kom nok nogen igen. Jørgen Støder var en brav Mand.

Brændevinskarlen Mads passede trolig sit Brænderi, bryggede jævnligt Øl, og en Gang om Aaret Mjød, hvorved alle Karlene maatte være med at gnide Biværk ud i hedt Vand.

Kudskan Rasmus var en vigtig, storsnudet Herre, Røgteran Morten passede sine Køer og gjorde haandgribeligt Kur til Malkepigen.

Havekarlen Knud var vor Fjende og Antagonist, der med en vis Tilfredsstillelse smed os ud af Haven, naar vi trodsende Forbudet vovede os derind. Vi Disciple var ikke mere standhaftige overfor den forbudne Frugt, end vor Stammefader, og Dragen Knud kunde undgaaes, ved at en af os stod op Kl. 5, listede sig forbi den Gamles Dør, over Gaarden til Hesperidernes Have, fyldte Lommerne med de gyldne Frugter og spillede broderligt paa De-

ling i vort Hummer. En Morgen, da jeg fra Haven drejede om Hjørnet af Laboratoriet, saa jeg til min Skræk den Gamle staa og binde sit Halstørklæde ved sit Vindu; at slippe forbi useet var umuligt, Kontordøren aabnedes, med Samvittigheden og Lommerne betyngede med stjaalne Kirsebær, adlød jeg skælvende Opfordringen at træde ind. Til min Forbauselse modtoges jeg med et venligt: »Naa, du er tidlig oppe, min Dreng!« »Ja, det havde min Fader indprentet mig.« »Det var Ret, hør har du noget Uhr?« Ja, men det er gammelt og daarligt.« »Se her er et, jeg har tænkt at ville forære dig, tag altid Tiden iagt.« Dermed lagde han et Sølvuhr i min Haand, og jeg dimitteredes med Skamrødmen paa Kinderne og mit forhærdede Hjerte maatte tage Tag med Samvittigheden for at faa Kirsebærrene til at glide ned, men i Haven kom jeg ikke i lang Tid efter.

Da jeg kom i Lære, styredes Huset af en ung, meget smuk Slægtning af den Gamle. Hun var naturligvis Genstand for alles stumme Tilbedelse; da hun blev gift, kom en ældre Frøken i hendes Sted, under dem virkede gamle Sofie Stuepige som en rigtig god Moder for os Unge.

Vor Forpleining var meget god, vi spiste Middag Kl. 2 i to Hold ved Familiebordet, var der Fremmede og Vin paa Bordet, fik vi vor Ration. Folkene spiste Kl. 12.

Naturligvis var vi Unge altid oplagte til Spilopper, dels mod hinanden indbyrdes, dels i Kompagni udad; ogsaa kunde vi levere Batailler, der gerne gik ud over den Yngste, som senere tog sin Regres, naar han blev ældst.

Apothekets Forsyning kunde for hin Tid kaldes god, af Urter og Rødder indsamledes store Mængder, og i den vidtløftige Have dyrkedes flere medicinske Planter, saasom, Datura, Atropa, Verbascum o. a. Vi havde fortrinlig Plads paa de store Materialkamre, hvor der fandtes mange gamle Sager; i et Hjørne af Apotheket stod Træbøsser med de løjerligste Ting. Af Album græcum blev til Visitatserne skaffet et saa stort Exemplar, som vedkommende Bøsse kunde rumme, og det var en yndet Sport for Lægerne, at byde det om til Smagprøve, Theriak lavedes tildels efter de gamle Forskrifter, men dog ikke med saa stor Pomp, som i »Mesters» Ungdom. Bævergejl til Haandkjøb var dengang den tørrede Remanents fra Tincturen. Bøndernes Punschextrakt har jeg omtalt. Apothekets berømte Bittersnaps, der nødes paa Stedet, baade af Grever og Baroner, var Tinct. China comp., Rhei am. og aromat. i vor bekendte Akvavit.

Visitatserne anmeldtes for os med 6 à 8 Dages Varsel. Vi fik naturligvis travlt med at efterse, rengjøre og skure. Vasken paraderede med en ny Karklud af passende Vægtfylde, og alt var i Orden til den store Dag. Vi sørgede selvfølgelig for at have »gutes Sal volatile« og for, at »Gyldenvandet« og »Akvavitterne« vare gode, især de, der serveredes ved den paafølgende store Visitatsmiddag, hvortil Byens Læger og nogle Honoratiores vare budne.

Idet jeg nedskriver disse Erindringer, føler jeg, at een og anden vil finde dem for omstændelige, men »l'appétit vient en mangeant«, og alt som jeg skriver, dukker der mere op fra Hukommelsens Pulterkammer, saa at jeg har ondt ved at begrænde mig. En Discipels Liv og Bedrifter gennem 4½ Aar kan maaske beskrives i 3 Gange saa mange Linier, men dette vilde kun have ringe Interesse. Det er Disciplens Forhold til Omgivelserne, det er Tiden hvori, Skuepladsen hvorpaa, og Personerne mellem hvilke han færdes, der skal afvinde Interesse. De smaa Anekdoter og Indfald, jeg har indflettet, skulle efter min Mening kun tegne til at illustrere det Hele.

Hovedpersonen, min gamle Principal, vil jeg gerne yde Retfærdighed. Trods hans Strengthed elsker jeg Mindet om denne Hædersmand. Det var den patriarkalske Tid, Husbonds og Tjeneres Ve og Vel bundede i det fælles. Gamle »Mester« betragtede enhver Discipel der gik ud fra ham som en Skabning, hvis Bane han fulgte med usvækket Interesse, saalænge han formaaeede. Medfølgende Vidnesbyrd, skrevet med hans egen Haand, ønsker jeg trykt ordret. Med sin kuriøse gammeldags Stil, vidner Indholdet om hans Hjertelighed og Velvillie.

Mangen ældre Apoteker og maaske een og anden ældre Farmaceut vil med et Suk mindes hine Tider; men Tiden er nu en anden, Patriarkerne er ikke mere, nu staar Svendene som en Magt vis à vis »Mestrene«. Der fordres jo ogsaa langt mere af en Nutidens Farmaceut. Nutildags tager man heldigvis ikke sin Kandidat-Examen paa ½ Aar, og skulde vi Gamle frem paa Brædderne, kom vi ikke højere end i Sinkelektion.

Nutidens Disciple kunne af Ovenstaaende anstille en Sammenligning mellem deres Kaar og en af de, maaske endog bedre-stilledes for henvend to Menneskealdre siden.

Understrevne bevidner herved, for de Bedkommende, at Foreviiseren heraf Hr. Studiosus Pharmaciæ Hr. Paul Rønning, har staat som

Discipel i mit Apothek fra 1 May 1845 til 21 Oct. 1849, da ieg, formeddelt hans Flid og Duellighed i Forretningerne, saavel i Apotheket som i Laboratoriet fandt Ham moden til at underkaste sig den befalede Pharmaceutiske preliminair Examen, og ved forudgaaende Anmeldelse, tog ieg til Apotheker Seidelin i Ringe med Ham tilligemed Hr. Stifts-
 pphiklus Doctor Aarestrup for der efter Anordningen, at overgive Ham til benævnte Herrers Examination — Efter at De Herrer Examinatorer havde prøvet Ham, saavel i at tillave Medicamenter som derefter i at besvare de ham forelagte Spørgsmaal i Theorien, som ogsaa at læse Recepter og at læse og oversætte Pharmacopoen, havde ieg det Fornøjelse, at være Vidne til Begge Examinatoreres særdeles vel Tilfredshed med Hans Kundskaber og hvorpaa Han vil kunde vedlægge Beviis. —

Han forblev derefter hos mig som Medhjælper indtil nu 1. May, for derefter efter Bestemmelse at tage i Condition hos Apotheker Fribert i Kierteminde

Efter at Hr. Studiosus Pharmaciæ Rønning saaledes har været hos mig fra 1 May 1845, som Discipel og $\frac{1}{2}$ Aar som Medhjælper indtil nu, og i disse 5 Aar varetaget de Ham vedkommende Forretninger til min Tilfredshed, saa vil ieg herved paa det Bedste have Ham Alle og Enhver anbefalet, som kan bidrage til Hans Vel og Fremme i Fremtiden.

Odense Løve=Apothek d. 1. May 1850.

J. Andersen.
 (Segl.)